

en konkurrencelovgivning, som det har været stærkt imod. Denne konklusion giver umiddelbart god mening. Men set i et større internationalt perspektiv fik det store danske erhvervsliv vel den mest liberale konkurrencelov som tænkes kunne. Kontrolprincippet stod som urokkeligt, indtil OECD reagerede, og trods monopoltilsynets løbende kontrol overlevede eksempelvis De danske Sukkerfabrikkers og LK-NES's monopoler på henholdsvis sukkerproduktion og el-installationsartikler det 20. århundrede. Tilsvarende bestod det Carlsberg-dominerede ølkartel i knap 100 år. Da prisaftalerne endelig blev annulleret i 1988, var baggrunden snarere de nye discountøl samt international konkurrence, end at de danske myndigheder satte hælene i. Men det er en helt anden historie, for Boje og Kallestrup blotlægger ikke, i hvilket omfang dansk erhvervsliv har øvet konkurrencebegrænsende regulering på tværs af lovgivningen. En sådan undersøgelse ville sætte konkurrencelovgivningen i et interessant perspektiv – ikke mindst i lyset af den magtudredning, som bogen er et bidrag til.

Martin Jes Iversen

CHRISTOPHER JACOB RIES: Retten, magten og æren. Lauge Koch sagen – en strid om Grønlands geologiske udforskning. København 2003. Lindhardt og Ringhof. 368 s. 349 kr. Illustreret.

I midten af 1930'erne rystedes Danmarks geologiske fagkreds af en bitter strid udløst af 11 navngivne geologers angreb på den kendte og respekterede grønlandsforsker Lauge Koch. Den umiddelbare anledning var en tysksproget håndbog, Koch netop havde skrevet, og hvori han ifølge angriberne havde begået en mængde fejl og værst af alt: påtaget sig æren for andre forskeres og opdagelsesrejsendes resultater. Striden udmøntede sig i mængder af skriftlige indlæg i pressen, faglige tidsskrifter og til slut i en spektakulær retssag, som Koch anlagde for at rense sig for de personlige dele af kritikken. Sagen blev i Landsretten dømt til fordel for Kochs kritikere, mens Højesteret efterfølgende gav ham delvis ret. Selve retssagens udfald er dog ikke det mest interessante – snarere er det optakten til den og følgerne, som splittelsen blandt geologerne gav anledning til med hensyn til udforskningen af Grønland.

Det er selve striden og de hændelser, der førte til dens kulmination, Christopher Jacob Ries detaljeret beskriver i bogen *Retten, magten og æren*. Bogen udspringer af Ries' ph.d.-afhandling fra RUC i 2002 og er således et sjældent eksempel på udgivelse af en akademisk afhandling, der ikke er rettet decideret mod historiske fagfæller, men lagt an som bredere formidling af et spændende videnskabshistorisk emne. Denne dobbelte funktion som afhandling og populærvidenskabelig formidling ses også af bogens udstyr – den er overvældende og flot illustreret med farvekort og fotografier, men indeholder også over 800 fodnoter. Derimod mangler der et indeks, som ville kræves i en faglig udgivelse, mens den bredere appel ligeledes ville kunne være blevet forstærket af f.eks. et kort over Grønland, hvor de mange lokaliteter kunne findes, eller en oversigt over de geologiske tidsperioder eller en ordliste med forklaring på dem og andre fagudtryk. Således bærer bogen præg af en lemfældig redaktionel stillingtagen til udstyr og hjælpemidler for læseren, ligesom der kunne have været læst bedre korrektur. Ikke mindst i noterne er der problemer. Noterne henviser ofte til forkerte kilder, fordi de er blevet rykket et par cifre frem eller tilbage i forhold til den korrekte henvisning.

Disse problemer ærgrer ikke mindst, fordi selve teksten er ualmindelig vel-

oplagt. Umiddelbart virker emnet taknemmeligt – videnskabelige og personlige nedrigheder kan opfattes som en historie, der skriver sig selv. Men man skal ikke langt ind i bogen, før man imponeres over forfatterens evne til at gøre komplicerede faglige spørgsmål og institutionelle og organisatoriske spidsfindigheder spændende, klare og relevante. Således bliver redegørelser om farven på basiske eruptiver, indretningen af overvintringsstationer og tegnemaskiner, der skaber kort ud fra luftfotos, faktisk ganske vedkommende. Som nævnt kunne en række fagudtryk dog godt være forklaret bedre for den uindviede læser, der måske ikke er helt med på betydningen af teodolitter, nedre perm, basaltgange og kaledoniske foldekæder.

Naturligvis er der også hyppigt underholdende anekdoter, udtryk og sære personligheder. Man introduceres f.eks. til forskellen mellem »the Peary system« og »The Koch system«, hvor den første er medbringelse af rigelige madrationer til brug ved hjemrejsen under hundeslædeekspeditioner, og den sidste er det ironiske udtryk for en ekspedition, hvor jagten slår fejl, så hunden selv bliver en del af kostplanen på hjemturens kapløb med sulten. Et andet eksempel er spørgsmålet om kvindernes placering i den mandsdominerede geologi, hvor »*Felttogets mørkøjede Fylgie*« (s. 73), den let stramtandede Karen Calisen, var en af initiativtagerne til »de 11's« kritik på grund af uoverensstemmelser med Koch bl.a. vedrørende hendes deltagelse i ekspeditioner. Bogen indeholder også andre eksempler på, at kvinder havde en problematisk plads i udforskningen af Grønlands geologi pga. det angiveligt upraktiske ved at have dem med i felten. En sidste sidehistorie, der skal fremhæves, handler om de fossile »firbenede fisk«, der kom til at spille en væsentlig rolle som symbol og bevis for ekspeditionernes banebrydende videnskabelige opdagelser og således også for dansk naturvidenskabs høje kvalitet i almindelighed. Historien om de firbenede fisk er dog ikke færdigfortalt, men er emnet for forfatterens aktuelle forskningsprojekt.

Bogens helt store force er, at Ries ikke nøjes med at beskrive retssagen og dens umiddelbare årsager. I stedet redegøres grundigt for den grundlæggende forandring i grønlandsforskningen, som Koch implementerede og blev symbol for, med bl.a. udstrakt brug af flyvemaskiner. Bogen er derfor også en bred videnskabshistorisk gennemgang af den geologiske udforskning af Grønland og især af, hvorledes ekspeditionernes udstyr og formål forandredes. Samtidig indrages politiske, økonomiske og kulturelle faktorer i denne udvikling – årsagen til den intensive danske aktivitet i Grønland var således en hævde af rettigheden til landet, som Norge og Danmark i denne periode sloges om, en tvist som afgjordes af den internationale domstol i Haag i 1933.

Frem for alt viser Ries, at striden mindst af alt handlede om Kochs angivelige fejl i en enkelt håndbog. Antipatien mod ham havde været længe under opbygning og udsprang bl.a. af hans temperament og arrogante ledelsesstil, hans samarbejde med udenlandske forskere frem for danske, hans udstrakte brug af ny teknik på ekspeditionerne, hans ønske om et centralt grønlandsmuseum på bekostning af andre museers samlinger og hans kritiske udsagn om Knud Rasmussen ved dennes død. Bogens opbygning bidrager til dens spænding – først beskrives striden og retssagen og først siden, hvad der ledte frem til den. Dermed svinger læserens sympati gennem bogen fra den sårede helt Koch til »de 11«, hvis frustrationer man efterhånden godt kan sætte sig ind i. Gennem bogen lærer man kort sagt sine vandmænd at kende på slimen (Peter Freuchens udtryk s. 294). Dog har denne omvendte fortælleform også sine irritationsmomenter, eftersom man i første tredjedel af bogen ofte ønsker at kende

mere til baggrunden for retssagen og de faglige og personlige spørgsmål, der blev diskuteret.

Ries nægter lodret at tage stilling til, hvem der egentlig havde ret, hvilket man må respektere, men dog godt kan irriteres over, eftersom der næppe findes folk med større indsigt i sagen end netop Ries selv. Bl.a. bygger bogen på nye interviews med Kochs assistent og et hidtil ukendt notat om stridens baggrund fra Arne Noe-Nygaard – en af »de 11« og siden hen professor i geologi.

Med de lange tråde der trækkes ud fra selve sagen, formår Ries dels at skrive et lettilgængeligt og spændende stykke videnskabshistorie, dels – i den samme letformidlende stil – at redegøre for de mange faktorer, der kan påvirke selv en så støvet og stenet videnskab som geologi. Nationalpolitiske, personlige, tekniske og faglige spørgsmål væves sammen til et filter, som nok ikke engang stridens deltagere helt selv har kunnet gennemskue. Bogen er en velskrevet og spændende fremstilling af den geologiske udforskning af Grønland, klarlagt via geologstridens mange faktorer. Den skæmmes dog af de nævnte fejl og manglen på bl.a. oversigtskort, indeks og ordforklaring, hvilket hindrer den i at være den lettilgængelige formidlende fremstilling, som sproget og indholdet ellers lægger op til. Mod slutningen kan man ærgre sig over, at bogen ender brat, netop da de langsigtede konsekvenser af striden er blevet ridset op – der måtte gerne være trukket nogle linier længere frem i tiden og afrundet med hensyn til Lauge Kochs senere virke. Men det kan næppe opfattes som en dårlig ting ved en bog, at man kunne ønske, den var længere.

Endelig skal det fremhæves, at bogen kan læses som et eksempel på en aktuel tendens til undersøgelser af videnskabsmænds personlige og eventuelt »uredelige« forhold til videnskaben, samt som et interessant eksempel på det let paradoksale i at videnskabelige stridigheder skal afgøres juridisk. Eksempler på sådanne retssager ses ofte i videnskabshistorien, f.eks. med hensyn til evolutionslærens rigtighed, men beskrives ofte overfladisk. Men i en så detaljeret beretning som *Retten, magten og æren* bliver det tydeligt, at videnskaben aldrig er så ren som den sne, der ifølge Berlingske Aftenavis fæg under Koch-retssagens afsluttende runder og gav »en Baggrund af arktisk Farveløshed og Kulde. Sneen udslættede alle Livets Kulører, og gjorde det alt sammen hvidt, videnskabeligt, upersonligt« (s. 105).

Anne Katrine Gjerløff

ERIK KULAVIG: *Stalins hjemmefront 1941-1945*, Syddansk Universitetsforlag, 2004. 240 s., 278 kr.

Den sovjetiske hjemmefront har til dato været et temmelig stedmoderligt behandlet kapitel i anden verdenskrigs historie. Selv i megen nyere russisk forskning besynges »baglandets« præstationer og offervilje på en meget ukritisk og lidet analytisk måde. Heller ikke inden for »vestlig« historieskrivning er der, skønt udgivelsen af flere artikelsamlinger (John Barber & Mark Harrison (ed.), *The Soviet Home Front 1941-45*, Longman, 1991; Bernd Bonwetsch & Robert W. Thuston (ed.), *The People's War*, University of Illinois, 2000; John Garrard & Carol Garrard (ed.), *World War 2 and the Soviet People*, St. Martin's Press, 1993), for alvor foretaget en grundig arkivbaseret analyse af det samfund, som smedede våbnene og leverede rekrutterne. Med udgivelsen af *Stalins hjemmefront* har Kulavig givet et glimrende bud på, hvordan man kan råde bod på denne mangel.

Stalins hjemmefront er disponeret i tre overordnede dele. Først gennemgås sty-